

Bevezetés

Ha az *időre* gondolunk, bizonyosan mindenkinek van a fejében egy gondolat, egy érzés, vagy akár egy egzaktabb definíció is. Ennek oka az, hogy ahogy a természetben, úgy az emberi létben is megkerülhetetlen. A lét egy alapkategóriája tehát az idő és mint olyan, ha különböző intenzitással is, de mindig is a gondolkodók érdeklődésében állt. Miért, milyen irányba, milyen mennyiségben változnak dolgok az idő múlásával, hogyan fordul az idő kereke, egyáltalán mi az az idő? Egy természeti vagy mesterséges mértékegység, esetleg egy láthatatlan vagy egy nagyon is kézzelfogható jelenség? És egyáltalán, mi köze hozzá a politikának?

Előadásomban arra vállalkozom, hogy bemutassam az idő tényező relevanciáját a politikai cselekvésben, így rávilágítva arra, hogy miért fontos minden helyzet elemzésekor, értelmezésekor feltennünk és megválaszolnunk a *mikor?* kérdést. Ehhez előbb kissé messziről indulva, az antik filozófiai hagyományt követve mutatom be az idő többféle értelmezését. Ezt követően a különböző iskolák közül egyet kiemelve, az úgynevezett *pszichológiai idő* koncepcióját antik és modern politikaelméleti hagyományokkal kiegészítve mutatom be az idő egy sajátos, már politikatudományi relevanciával is szolgáló megközelítési módját, a *kvalitatív időt*. Végezetül Kari Palonen modern politikatudományi munkáját alapul véve kísérletet teszek, hogy a filozófiai, politikaelméleti, és -tudományi, antik és modern gondolatokat szintetizálva rávilágítsak arra, hogy a politikusnak igenis foglalkoznia kell a jó időzítés művészetével, míg a politikát értelmezőknek az időtényezővel a politikai cselekvés vizsgálatakor.

Ennek a bevezető-alapozó kutatásnak a fenti konkrét téma célirányos bemutatása mellett az is a célja, hogy a politikai cselekvés egészének és teljességének megismeréséhez egy réteggel közelebb kerülhessünk, felismerjük az időtényezőben rejlő tudományos/elemzői potenciált.

A kutatás során a téma, illetve felhasznált források jellegéhez igazodva kizárólag kvalitatív, leíró és feltáró eszközkészletet alkalmaztam.

Idő a filozófiában

Az idő, elsősorban a széles körben elfogadott természettudományos értelmezésnek köszönhetően egy láthatatlan, megfoghatatlan, de jelenlévő és mérhető jelensége a természeti törvények uralta világnak. Arisztotelész, Galilei és Newton is az időt, mint mennyiségi értelemben vett jelenséget írták le. Abszolút időről beszéltek, amely azt jelenti, hogy egyértelműen meg lehet mérni két esemény közötti időintervallumot, és ez az idő mennyiség ugyanaz lesz, ha valaki egy hasonlóan pontos órával mér újra, ismételjék meg az eseményeket bármennyiszor is. Stephen Hawking ezen arisztotelészi hagyományt tovább boncolgatva, világít rá arra, hogy ha jelent egy pontszerű eseménynek gondoljuk, annak minden esetben lesz múltja és jövője is, már elmúlt és még el nem jött események sorozata tehát az idő múlása. (Hawking 1998. pp. 10-21.)

Arisztotelész, a munkásságából kinövő irányzathoz hasonlóan az időt a fizikai mozgástól tette függővé, a bekövetkező eseménytől függ. A definíció előfeltételezi a mozgást és leegyszerűsítve a mozgás egyfajta mértékeként is meghatározható az idő, amely relatívumnak tekinthető. Ezt a megközelítést Plótinusz megfogalmazásban kozmológiai-fizikai időnek nevezhetjük.

Plótinusz ugyanakkor, ha nem is vetette el ezt a fajta megközelítést, de több munkájában is¹ ezen értelmezés kibővítésére és egy addig nem látott értelmezési mód, kidolgozott elméleti keret megalkotására tett kísérletet – követve ezzel a platóni dualista megközelítési módot. A

¹ Elsősorban A potencialitásról és aktualitásról és A létező nemeiről c. kötetekben.

fizikai idő természetét alapul véve úgy gondolja, hogy az időnek létezik egy másfajta értelmezése, ahol bár az időnek van előrehaladása, az nincs a természeti viszonyokhoz, a mozgáshoz vagy fizikai eseményekhez kötve. A fizikai mozgásnak véleménye szerint csak járuléka az idő múlása.

Ezzel szemben a pszichológiai idő „*a fizikai világ és a benne lejátszódó mozgások tartalmazója, ontológiai közege*”. (Bene 1998. p. 12.) Plótinusznál ugyanis ez az idő a lélek² ideje és elsődleges formájában a lélekhez köthető, hiszen a lélek nem függ a fizikai világtól, míg a fizikai mozgások függenek a lélektől. (Bene 1998.)

Plótinusz érve szerint tehát a fizikai mozgás lényegében függ a pszichikus mozgástól, ezért a cselekvésekhez köthető mérhető idő is a lélek nem mennyiségi³ idejének van alárendelve. Még egyszerűbben: ha nincs a léleknek mozgása, nem létezne fizikai mozgás sem, ergo a pszichológiai idő az elsődleges, magasabb rendű.⁴

A bevett antik filozófia hagyomány időszemlélete mellett Plótinusz és később ezt felhasználva Ágoston is hasonlóan eltérő álláspontot képvisel (nála az idő, mint lélekben való kiterjedés jelenik meg). Habár ezen filozófiai megközelítések jó kiindulópontot szolgáltatnak, egyelőre még nagyon távol állunk a gyakorlati idő problémájától. Hiszen feltehetjük magunkban a kérdést: pontosan mi történik a lélek idejében, egyáltalán milyen fogalmi kerettel ragadhatjuk meg ezt az időkonceptiót?

Idő a politikaelméletben

A politikaelmélet sokkal konkrétabb és talán sokak számára kézzelfoghatóbb eszközkészlettel igyekszik rendezni az idő és a politika viszonyát. A kutatás során vizsgált megközelítési módok szerzői első ránézésre nagyon távolinak tűnnek egymástól, ám az idő saját értelmezése itt is összekötő kapocsként szolgálhat.

Horkay Hörcher Ferenc egy írásában (Horkay Hörcher 2008.) a konzervatív időszemléletet vizsgálja és ennek az elemzésnek a részeként több, az antikvitásból ismert fogalmat is bemutat, melyekben közös, hogy sajátos, politikai időszemléletet írnak le. A görög phronésziszből (gyakorlati okosság) kialakuló latin *prudenciát*, például Panofsky több munkáját felhasználva Tiziano hasonló nevű festménye alapján írja le (l. 1. ábra). A befogadó számára ugyanis a kép hivatott megjeleníteni a prudencia időre vonatkozó jelentéstartalmát. A festmény egyszerre ábrázolja a múltat, a jelent és a jövőt, megmutatva, hogy a festő szerint a gyakorlati okosságot az egyszerre tekintet három időviszonnyal lehet a leginkább jellemezni.

² A lélek ebben az esetben, ahogy Platónnál is homogén szubsztanciaként fogható fel, amely bár nem változékony, önmagától mozog. Lásd bővebben: Platón Phaidónját.

³ „Az érv szerint az idő éppúgy nem mennyiség, mint ahogyan például a szubsztancia sem az – attól, hogy valami egy bizonyos mennyiséggel bír, még nem sorolható a mennyiség kategóriájába, hiszen saját természete más. A mennyiség tehát az időnek nem lényege, hanem pusztán járuléka. Azzal, hogy egy meghatározott nagyságú időről megállapítjuk, hogy egy évnyi, még nem adtunk számot arról, hogy mi az idő természete.” (Bene 1998. p. 15)

⁴ A szerző mindezt az ún. ontológiai prioritás elvével igazol, amely azt jelenti, hogy ha X és Y olyan viszonyban állnak, hogy Y feltételezi X-et, míg ez fordítva nem áll, X ontológiailag elsődleges Y-hoz képest. Lásd bővebben: Lloyd 1990.

A prudencia tehát nem más, mint a politikai értelemben vett komplex gyakorlati okosság.⁵

8. ábra Tiziano: *A prudencia allegóriája*. Olajfestmény, 1565-70.

Valami egészen hasonló jelenségről ír Tilo Schabert is, a Boston Politics című híres munkájában, ahol a kormányzást és az uralkodó fejedelmet elemezve világít rá arra, hogy az elemzés során az időszemléletünkben teret kell nyernie a heterogenitásnak. Véleménye szerint nem lehet kizárólag lineáris a látásmódunk, hiszen a kormányzás önmagában is egyfajta emuláció, a klasszikus politikai struktúrák mintakövetése. (Schabert 1989. p. 24.) Ez azt jelenti, hogy múlt, jelen és jövő egyszerre jelenik meg a kormányzásban, egyszerre képesek különböző időkből származó és különböző időkben érvényes szabályok szerint működő képződmények egyszerre működni. (Schabert pp. 99-100.)

A fenti értelmezésekben megjelenő kreativitás, ugyanakkor az időt még a klasszikus értelmezés szerinti értelemben használja, politikaelméleti és gyakorlati politikai lényegük pusztán abban áll, hogy sokkal innovatívabb módon nyúl a fejedelem az időhöz, főként a múlt-jelen-jövő hármásra gondolva.

Az igazi átkötést Plótinusz munkásságára és a pszichologizált idő koncepciójára a szintén Horkay Hörchernél megjelenő *kairosz* jelenti. Annak ellenére ugyanis, hogy ez eredetileg egy retorikai fogalom, és egy rövid, döntőfontosságú pillanatot jelöl, azt az időérzékletet, amikor pusztán egy pillanat áll rendelkezésre a döntés meghozásához. Ugyanakkor ez a pillanat nem számszerűsíthető, nem mérhető, tehát nem kvantitatív, hanem kvalitatív időt jelöl. (Horkay Hörcher 2008. p. 39.) Ennek a kiemelkedő pillanatnak a felismerése persze megjelent már Platónnál is, aki a Törvényekben a törvényhozói és bírói munkát elemezve arra jut, hogy a döntések sokszor egyetlen pillanathoz köthetőek.

⁵ „A jelen csak a múlt alapján cselekedhet bölcsen, míg cselekvése célja az, hogy elhárítsa a jövőbeli tevékenysége elé háruló akadályokat.” (Horkay Hörcher 2008. p. 35.)

John E. Smith szerint ez a kvalitatív idő, nem mérhető, hiszen egy kritikus pillanatot, a döntés idejét jelöli. Más szavakkal a kairoszt tekinthetjük a plótinuszi értelemben vett pszichológiai idő politikaelméleti megfelelőjének is. A politikus esetében ugyanis a döntés, a döntéshozás jelenti minden további mozgás, cselekvés kiindulópontját, döntés és a rászánt, nem mérhető idő nélkül tehát maga a cselekvő politika sem létezhet feltétlenül.

Összefoglalva, a gyakorlatot vizsgáló politikaelmélet számára a linearitást háttérbe szorító, de a még mérhető idő szemléletének komplexitása egyben gyakorlati okosságot, bölcsességet is jelent. Ugyanakkor ezen fontos szempont mellett, az igazán meghatározó a döntés meghozására szolgáló, már nem mérhető, pillanatszerű, kvalitatív idő, amely tulajdonképpen determinál minden további időegységet.

Idő a politikatudományban

Hogyan lehet összeegyeztetni a filozófiai és elméleti fogalombokokat a gyakorlati politikával? Hogyan írhatja le a politikatudomány ezeket a jelenségeket? A politikát értelmezni akarók számára állandó kérdés, hogy miként egyeztethető össze az elmélet és a gyakorlat. Természetesen jelen esetben is egy nagyon hasonló dilemmát kell feloldanunk.

Úgy vélem, a megoldást a vizsgált problémánál a finn szerző, Kari Palonen gyakorlatias, szinte elemző, de végig következetes és szofisztikált munkájának, a *Küzdelem az idővel* című könyvnek a vizsgálatban való bevonása szolgálja.

Palonen munkájának központjába a politikai cselekvés megismerését állította. A szerző úgy véli, hogy toposzok szintjén elkülöníthetők az egyes cselekvéstípusok, amelyek mindegyike más és más jellemzővel, belső szabályrendszerrel rendelkezik. A toposzok közti különbségek elsősorban a politikai gyakorlaton alapuló tapasztalatok adják, attól függően, hogy a politikusok milyen szituációba kényszerülnek vagy kényszerítik ellenfeleiket. Az egyes toposzcsokrokat a rendelkezésre álló idő mennyisége határozza meg, elemi erővel befolyásolva a politikus lehetőségeit, a rendelkezésére álló eszközkészletet és cselekvési mozgásterét. (Palonen 2006.)

Palonen tehát a politikus és az ideje között egy sajátos viszonyrendszert feltételez, amely kiindulópontja lehet minden további cselekvési toposznak. Ez a viszonyrendszer az idő mennyiségén alapszik, így elkülönítve három kategóriát: az idő hiányát, a szűkös idő felosztását és az idő szűkösségében rejlő lehetőséget. (Palonen 2006. pp. 290-293.)

A gyakorlati tapasztalaton alapuló elemzés szerint, ugyanis nincsen végtelen idő, a politikában, részben a technikai modernizációval összefüggésben egyre kevesebb idő áll rendelkezésre a politikus számára – például a századeleji nagy parlamenti viták időszakához képest. Ám itt is vannak fokozatok. A Palonen munkáját (Palonen 2006. pp. 281-294.) táblázatba foglalva (2. ábra) a következőkben részleteibe menően is bemutatom az idő mennyiségén nyugvó viszonyrendszer főbb ismérveit, illetve kiegészítem a korábbiakban bemutatott fogalomkészlettel.

Időmennyiség	Viszony az időhöz	Cselekvési toposzok	Elméleti probléma	Gyakorlati probléma
Az idő hiánya	Küzdelem az idő ellen	Szabálytalanság, ítélőképesség, policy	Kairosz + Kronosz hiánya	Időhiány
A szűkös idő felosztása	Küzdelem az időért	Deliberáció, elköteleződés, vitatás	Kairosz + Kronosz szűkössége	Az idő mennyisége és megoszlása
Az idő szűkösségében rejlő cselekvési lehetőség	Küzdelem az idővel	Lehetőség, szituáció, játszma	Kairosz + Kronosz + Decorum	Az idő erőforrás

2. ábra Saját készítés.

Az idő hiánya gyakorlatilag küzdelmet jelent az idő ellen. Amikor a politikusnak nincsen vagy ténylegesen elfogy a mérhető ideje, olyankor az idő ellen való küzdelem jegyében leegyszerűsíti cselekvéseit. Ide sorolható a *szabálytalanság* toposz, amely „az időre hivatkozva védelmezi a besorolásokkal és alárendelési kísérletekkel szemben” a politika egyediségét. (Palonen 2006. p. 291) Más szavakkal a politikát értelmessé és elfogadhatóvá teszi olyan helyzetekben, az idő szűkösségének köszönhetően, amikor a politika felszámolására tett kísérletekkel kell szembenézni. Az *ítélőképesség* toposz a már korábbiakban is jól megismert döntési helyzetre vonatkozik, amikor kritikus pillanatban kell pillanatszerű döntéseket meghozni, amely befolyásolja a későbbi cselekvést. Végül a *policy* toposz „a döntéseket a cselekvés iránya felől közelíti meg” (Palonen p. 291), amely egyfajta tartalmi keretet ad, nem hagyja, hogy a politikus pusztán egyszeri döntéseinek legyen kitéve, hanem ennél következetesebb cselekvési irány meghatározása történik, amelyhez minden esetben lehet fordulni.

Mindez azt is jelenti, hogy a gyakorlati politikának olyan elméleti leírásaival szembesülhetünk, amelybe beilleszthetők korábbi fogalmaink. A kairosz minden esetben megjelenik, hiszen a mindenkori döntés meghozására szolgáló kvalitatív idő válik az egyetlen tényleges idővé, amellyel gazdálkodhat a politikus, hiszen a kronosz, vagyis a mennyiségi idő egyszerűen elfogyott. Ez tehát az időhiány által kiváltott politikai cselekvés főbb jellemzése.

Amennyi csak igen korlátozott mennyiségben, de valamennyi idő mégis a rendelkezésre áll, úgy az idő szűkösségéről és az időért való küzdelemről beszélhetünk. Itt a meghatározó, hogy mennyi és milyen megoszlásban áll rendelkezésre az idő. Mivel rendkívüli mértékben korlátozott az idő mennyisége, ezért annak beosztása, a cselekvési alternatívák közti mérlegelés lezárása, a konkrét döntés és az azt követő cselekvés közti váltás időpontjának meghatározása az elsődleges.

A kapcsolódó toposzok közé tartozik a *deliberáció*, amely értelemszerűen azt jelöli, hogy érdemes lehet időt szakítani arra, hogy ellenfelét tárgyalásos formában meggyőzze a politikus. A megbeszélésre fordított idő persze sok esetben nem pusztán mennyiségi, ugyanis az idő múlása meg-megszakad a tárgyalás folyamán, hiszen a későbbi cselekvési irányok alapvetően megváltoztathatóak egyfajta kibővített, társas döntési helyzetnek köszönhetően. Az *elköteleződés* toposza a deliberációt követi: bár a mérhető idő megszakadhat, mindig folytatódni fog és mindig valamely cselekvési irány melletti elköteleződés lesz a következménye. Ez tulajdonképpen egy mennyiségi időpillanatot jelöl. Végül a *vitatás* toposza az elköteleződés megszüntetésére irányul. Nem a már lezárt deliberatív folyamatok újra nyitását, hanem teljesen új döntési és cselekvési dimenziók nyitását célozza.

Ebben az esetben a kairosz szintén kiemelten érvényesül, ám itt már megjelenik – ha csak szűkös mennyiségben – a kronosz is. A probléma tehát abban rejlik, hogy kevés idő áll a politikus rendelkezésére és a fentiek értelmében nem mindegy, hogy azt miképpen osztja be.

A harmadik esetben, mivel politikai értelemben sem létezik végtelen idő, így itt is az idő szűkössége jelenti a kiindulópontot, ám itt a kulcs már az, hogy az ebben rejlő cselekvési lehetőségeket miképpen használja ki a politika. Ez tehát küzdelem az idővel, ahol az idő nem problémaként, hanem a cselekvő politika számára eszköz, erőforrás vagy lehetőség a rendelkezésre álló idő. A cselekvéseket tehát „az különbözteti meg, hogy hogyan élnek az idővel mint olyan heurisztikus eszközzel, amely a cselekvés pillanatát elhelyezi az időben.” (Palonen p. 292.)

Nem meglepő módon a *lehetőség* toposza arra utal, hogy minden helyzetben lehet másképpen is cselekedni. A politikusnak össze kell tudni kapcsolnia szűkös idő alatt a lehetőségek megvalósítását és a cselekvési alternatívák összevetésére, mérlegelésére szánt időt, ez ugyanis az előfeltétele annak, hogy választani, tehát dönteni tudjon. A *szituáció* toposza arra utal, hogy bizonyos helyzetek középpontba kerülése törést jelent a mérhető idő múlásában, sőt feltételezi, hogy az időnek van sűrűsége vagy intenzitása. A szűkös idő megjelenhet bizonyos

felnagyított helyzetekben, ami egyben jelentheti az első lépést is abba az irányba, hogy a politikus megváltoztassa a fennálló körülményeket, új távlatokat nyisson, akár az idő szempontjából is. Végezetül a *játék és játszma* toposza az idő szűkösségét kihívásnak tekinti és alapvetően alternatív elképzelések, eszközök, a stratégiai típusú gondolkodást részesíti előnyben. Ahogy egy valódi stratégiai játékhoz hasonlóan az idő szűkössége itt is a határhelyzetekre, a kockázatvállalásokra, a lehetőségekre és azok korlátaira utal, tehát valójában itt az az elv érvényesül, hogy a politikus hogyan tudja minden szituációból, a lehetőségek mérlegelését követően a számára lehető legjobb, ellenfelei számára pedig a legrosszabb forgatókönyvet megvalósítani.

Természetes, hogy itt a kairosz mellett a kronosznak is nagyobb szerep jut, hiszen az idő itt már erőforrás, amivel a politikusnak gazdálkodnia kell, akár olyan formában is, hogy egy a szintén Horkay Hörchernél megjelenő fogalom a decorum⁶, vagyis a díszítés elve is érvényesülni tudjon. Sokkal inkább érvényesül a politikus számára az a típusú kreativitás, amely tulajdonképpen a politizálást vagy kormányzást jelenti, hiszen van ideje és amit fel tud használni rövid- és hosszútávú céljainak, érdekeinek megfelelően. Palonen megfogalmazásában: a „szüksős idővel való játék felértékeli a törekenységet a stabilitással, a rövid távút a hosszú távúval, a pillanatot a tartammal, a töréspontot az ismétléssel szemben.” (Palonen p. 293.)

„Időt nyertünk, amit ki kell használnunk” – Idő és időzítés a gyakorlatban

Palonen elemzése egészen kiváló keretet szolgáltat a politika és idő gyakorlati kapcsolatának megértéséhez. Ugyanakkor könyvének központi gondolata, hogy az idő egy külső tényező a politika számára, amely minden esetben korlátoz (l. szükség idő) vagy lehetőséget ad. Nem jelenik meg tehát a szerzőnél az a gondolat, hogy a politikus számára azon túl, hogy a külső körülmények miatt éppen erőforrássá vált az idő, valójában ezt ő maga is befolyásolhatja, ő maga is lehet saját idejének ura akár az ellenfeleivel szemben is. A politika számára ugyanis létező és fontos jelenség a jó időzítés gyakorlata.

A fenti toposzokat, a hozzájuk fűződő magyarázatokat ezért, véleményem szerint érdemes kiegészíteni, nem pusztán az időzítés gyakorlatának beemeléssel, de az idő különböző mennyiségeihez kapcsolódó rövid példák bemutatásával is.

Időmennyiség	Viszony az időhöz	Cselekvési toposzok	Elméleti probléma	Gyakorlati probléma	Példa
Az idő hiánya	Küzdelem az idő ellen	Szabálytalanság, ítélőképesség, policy	Kairosz + Kronosz hiánya	Időhiány	COVID első hullám
A szükség idő felosztása	Küzdelem az időért	Deliberáció, elköteleződés, vitatás	Kairosz + Kronosz szűkössége	Az idő mennyisége és megoszlása	COVID második hullám
Az idő szűkösségében rejlő cselekvési lehetőség	Küzdelem az idővel	Lehetőség, szituáció, játszma	Kairosz + Kronosz + Decorum	Az idő erőforrás Időzítés	COVID harmadik hullám

3. ábra Saját készítés.

Példaként a Covid-19 vírus okozta válsághelyzet 2020. március és 2021. június közötti magyarországi kezelését említem, azon belül is elkülönítve a vírus terjedésének három különböző szakaszát, a járványhullámokat. Miközben ugyanis az első hullám (2020 tavasz)

⁶ A fogalom a római retorikai hagyományból eredeztethető. A fogalom két elemből áll: a kairoszból és a preponból (illendőség, helyénvalóság). Tehát nem csak időben, de formájában is meg lehet és kell is ragadni az alkalmat.

exogén hatásként jelentkezett, a politika és különösen Orbán Viktor egyre inkább endogenizálta (Illés et al. 2020.) a víruskezelést, amelynek erős részét képezte az idővel való gazdálkodás, a benne rejlő lehetőségek kihasználása és természetesen a jó időzítés maga.

Az első hullám során a váratlan, külső körülmények miatt, a politika számára elfogyott az idő, a kezdeti, tulajdonképpen órák alatt meghozott döntések idején, a politikának nem maradt mérlegelési ideje, így pusztán a kvalitatív időben meghozott döntésekre tudtak hagyatkozni. Ezt igazolják a sokszor ad hoc, esetleg gyorsan megváltoztatott döntések, amelyek egy ilyen típusú válsághelyzet velejárói. A politikának tehát feladata volt, hogy a külső, természeti válságra akképpen reagáljon, hogy megtartsa a politika dominanciáját (szabálytalanság), gyors és lehetőleg jó válságkezelő döntéseket hozzon (ítélőképesség), és a politika normál mederben tartására is ügyeljen, fenntartsa a kormány-ellenzék megosztottságot, egyfajta tudatos, reflexszerű válaszok szolgáltatásával (policy).

A második hullám (2020. szeptember – 2021. január) és az azt megelőző időszakban már sokkal inkább előtérbe került az a fajta átpolitizáló jelleg, amiről az Illés-Körösi-Gyulai tanulmány is ír, ám az idő mennyisége szempontjából itt még mindig egy szűkös helyzet, egy felkészülési időszak jellemezte a politikai cselekvést. Ez inkább jelenti tehát a rendelkezésre álló szűkös idő beosztását, semmint az ezzel való kötetlen játékot. Többek közt ezért volt ebben a szakaszban deliberatív parlamenti és nemzeti konzultációs „tárgyalás”, elköteleződés a vírus elleni védekezési stratégiák mellett és ezek vitatása, amelyek mind-mind meghatározták a politikai cselekvést.

Végül a harmadik hullám (2021. február-június) az idő szűkössége szempontjából már sokkal inkább jelentette a tanulmányban is megjelenő ultiparti-motívumot, kapcsolódva a játszma toposzhoz. Itt ugyanis bár szűkös időkeretben, de a válsághelyzet ellenére is volt politikai mozgástere, játéktere a kormányzatnak. Az itt és a hullámra való felkészülés idején meghozott döntések a lehetőségek megteremtését és ezek kihasználását jelentették (például az ország elköteleződése a keleti vakcinák irányába is), a kockázatvállalásról, a csak utólag feltároló jó időben, jó időzítéssel meghozott döntésekről szóltak.

Konklúzió

Rövid előadásomban arra tettem kísérletet, hogy létező tapasztalatok alapján elhelyezzem a különböző hagyományok alapján az időtényezőt, rávilágítsak fontosságára a politikai cselekvés vizsgálatában. Mindehhez antik filozófiai, modernebb politikaelméleti és a politikai cselekvés gyakorlatát vizsgáló műveket használtam fel, arra is törekedve, hogy mindezek mellett gyakorlati jelentőségét is igyekezzek felvillantani.

Kijelenthetőnek gondolom, hogy a politikatudományos elemzés számára az időtényező fontos és a fenti példák alapján akár alapjaiban is meghatározó elemzési szempont lehet. A politikai cselekvések többsége nem értelmezhető az időtényező nélkül és megfordítva a politikai cselekvő számára is gyakran nélkülözhetetlen a cselekvésre szolgáló idővel való gazdálkodás. Egy-egy jó időben megfogalmazott üzenet, egy politikai cselekvés felértékelődhet vagy elsüllyedhet a politikai térképről, ha azt jó ütemben, jó időzítés vagy éppen rossz körülmények közt lépi meg a cselekvő. Ennek eldöntése a pszichologizált vagy kvalitatív idő (amely fogalmak természetesen nem szinonimák, de minőségi pillanat motívumuk miatt hasonlatosak) kihasználásával, a prudencián, a politikai bölcsességen múlik.

A politikatudomány számára ezen szempontok felismerése a későbbiekben is fontosak lehetnek, a gyakorlati politikacsinálás megértésében és leírásában, ezért mindenképpen folytatandónak gondolom a politikai cselekvés időtényezőjének további kutatását, illetve más szempontok, más megközelítési módokkal (például a politikai tér, a politika helyszíne, arénája) való összevetését, így közelebb kerülve a politikai cselekvés mibenlétéhez.

Felhasznált irodalom

- Bene László (1998): *Mozgás és idő Plótinósnál*. Magyar Filozófiai Szemle Vol. 42., pp. 9-56.
- Hawking, Stephen (1998): *A Brief History of Time*. Bantam Books, New York.
- Horkay Hörcher Ferenc (2008): *Prudencia, kairosz, decorum. A konzervatív időszemlélet*. In: uő.: *Konzervativizmus, természetjog, rendszerváltás*. L'Harmattan, Budapest. pp. 27-55.
- Illés, Gábor István – Körösényi, András – Gyulai, Attila (2020): *Gátépítéstől az ultipartiig – A természet elleni játszma endogenizálása az Orbán-rezsimben*. In: *Vírusba oltott politika*. Napvilág Kiadó, Budapest, pp. 17-30.
- Lloyd, A. C. (1990): *The Anatomy of Neoplatonism*. Oxford University Press, Oxford.
- Palonen, Kari (2006): *Küzdelem az idővel. A cselekvő politika fogalomtörténete*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Schabert, Tilo (1989): *Boston Politics: The Creativity of Power*. Walter de Gruyter, Berlin/New York.
- Smith, John E. (2002): *Time and Qualitative time*. In: *Rhetoric and Kairos, Essays in History, Theory, and Praxis*. (Ed.) Phillip Sipiora & James S. Baumlin. Albany, State University of New York Press, pp. 46-57.

Abstract: Good timing – The role of the time factor in political action

In my presentation, I undertake to present the relevance of the time factor in political action, thus highlighting why it is important to ask and answer the question when?, when analyzing and interpreting each situation. To do this, starting from a little far away, following the ancient philosophical tradition, I present several interpretations of time. Then, highlighting one of the different schools, supplementing the concept of so-called psychological time with antique and modern political theory traditions, I present a specific approach to time, which already serves political science relevance, qualitative time. Finally, based on Kari Palonen's work in modern political science, I attempt to synthesize philosophy, political theory, and political science, antique, and modern ideas to highlight that politicians should indeed address the art of good timing, while policy interpreters should address the time factor when examining political action. In addition to the purposeful presentation of the above-mentioned specific topic, the aim of this introductory research is also to get one layer closer to the knowledge of the whole and completeness of political action, to recognize the scientific / analytical potential of the time factor.